

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

mantelzorg

kwetsbare groepen

vrijwillige inzet

huiselijk en seksueel geweld

leefbaarheid

Factsheet

Huwelijksdwang: feiten en achtergrondinformatie

November 2009

1. wat is huwelijks- dwang?

Kortweg is huwelijksdwang het dwingen van een meisje/vrouw of een jongen/man tot een huwelijk, door ouders, familie of gemeenschap. Het kernbegrip is 'dwang'. Er is een glijdende schaal van 'zachte dwang in de vorm van sociale en psychische druk' tot 'onder dreiging van fysiek en/of psychisch geweld dochter of zoon dwingen met een door de ouders of andere familieleden uitgezochte partner te trouwen'. Of te trouwen voor een bepaalde leeftijd.

De algemeen aanvaarde definitie van 'gedwongen huwelijk' is: *Een huwelijk waarbij één of beide huwelijkspartner(s) geen zeggenschap heeft (hebben) over de sluiting van de huwelijksverbintenissen en daarmee niet instemmen/instemt. Onder deze situatie wordt mede begrepen: het wel meewerken aan de formele (wettelijke) huwelijks-handelingen, doch onder lichamelijke of geestelijke bedreiging* (Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken).

MOVISIE heeft de opvatting dat sprake is van een gedwongen huwelijk als:

- 1) het huwelijk door een of beide aanstaande echtgenoten onvrijwillig wordt gesloten;
- 2) sociale druk en psychisch en/of fysiek geweld, dan wel dreiging daarmee, gebruikt worden door de ouders en/of andere gezinsleden en/of familie en/of gemeenschap.

Konings en Bartels (2005) spreken in hun onderzoek over een continuüm van algehele vrije partnerkeuze tot expliciete huwelijksdwang, met daartussen een groot grijs gebied van 'zachte dwang'. Over 'gearrangeerde huwelijken' verschillen de meningen wereldwijd. Er zijn organisaties en experts die vinden dat alle gearrangeerde huwelijken een zekere mate van dwang waaronder sociale druk met zich meebrengen, en dus een vorm van gedwongen huwelijk zijn. Anderen maken een duidelijk onderscheid tussen gearrangeerde huwelijken en gedwongen huwelijken.

Het gearrangeerde huwelijk en het uithuwelijken onder zachte dwang komen al heel lang overal ter wereld veel voor. Ze komen ook in de westerse wereld voor, zij het daar steeds minder vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw. Het romantische huwelijk, waarbij partners elkaar zonder enige bemoeienis van derden 'vinden', komt relatief weinig voor. Ook in het westen wordt steeds meer gebruik gemaakt van tussenpersonen zoals vriendenkring, dating- en bemiddelingsbureaus, die passende kandidaten zoeken op grond van karaktereigenschappen, leefstijl, normen en waarden, geloof e.d.

Gearrangeerde huwelijken zijn niet problematisch als er sprake is van door beide huwelijkspartners gewenste bemiddeling. Echter, de lijn tussen bemiddeling en dwang is niet scherp te trekken. Wanneer bemiddeling samengaat met enige vorm van druk, dan

is sprake van huwelijksdwang. Als de dwang de vorm aanneemt van – dreiging met – psychisch of lichamelijk geweld, dan is sprake van strafbaar gedrag (huiselijk geweld of eengerelateerd geweld), dat middels strafrecht (en hulpverlening) aangepakt hoort te worden. Als er sprake is van ‘zachte dwang’, dan is een strafrechtelijke aanpak niet aan de orde. Wel is dan nog steeds sprake van ongewenst gedrag, dat aangepakt hoort te worden met middelen zoals bewustwording, informatie en beïnvloeding van de ouders/familie en ondersteuning van, en hulp aan, het slachtoffer.

De botsing tussen het gedwongen huwelijk en het romantische huwelijk is een geliefd thema in de kunst. In Romeo en Julia verzetten zowel het meisje als de jongen zich tegen de traditie waarbij getrouwd wordt met een door de familie uitgezochte partner. Ze bekopen hun gevecht voor hun liefdeshuwelijk met de dood. In West Side Story, dat speelt in de jaren zestig van de twintigste eeuw in New York, verzet het meisje van Puerto Ricaanse afkomst zich tegen een huwelijk met de door haar familie uitgezochte partner, ook een Puerto Ricaan. Ze kiest tegen alle weerstand van haar gemeenschap in voor haar geliefde, de Italiaans-Amerikaanse Tony. Die laatste wordt in zijn partnerkeuze niet gehinderd door zijn familie, maar wel door zijn vriendenclub. Ook deze strijd voor het huwelijk uit liefde wordt verloren en eindigt met de dood, van Tony in dit geval.

2. Waar komt het voor en hoe vaak?

Huwelijksdwang komt voor in diverse etnische en religieuze gemeenschappen in Nederland, zoals de Turkse, Marokkaanse, Surinaams-Hindoestaanse, Somalische, Iraanse, Iraakse, Afghaanse, Pakistaanse, Koerdische en Chinese gemeenschap. De verwachting is dat de problematiek zich hoogstwaarschijnlijk ook voordoet in zeer gesloten (religieuze) autochtone gemeenschappen. De slachtoffers zijn vooral meisjes en vrouwen. Echter, jongens en mannen worden soms ook gedwongen. Vaak zit er een internationaal aspect aan: de in Nederland opgegroeide en verblijvende dochter of zoon wordt bijvoorbeeld gedwongen te trouwen met een partner uit het herkomstland, of familie uit het herkomstland ‘bemoeit zich’ nadrukkelijk met de partnerkeuze van de dochter of zoon van familieleden in Nederland.

Cijfers over de omvang in Nederland ontbreken. De Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ) heeft in 2005 geprobeerd betrouwbaar cijfermateriaal op te sporen, maar dat is niet gelukt. Sinds 2009 wordt eengerelateerd geweld door de politie en vrouwenopvang geregistreerd. Aparte registratie van huwelijksdwang gebeurt nog niet. In het politieke en maatschappelijke debat zou het vaststellen van dwang lastig zijn en vele dilemma’s kennen. Enerzijds omdat het strafbare of ongewenste dwanggedrag in de beslotenheid van gezin en familie plaatsvindt, anderzijds omdat slachtoffers er lang niet altijd mee naar buiten komen. Wel zou uit recente cijfers van het Coördinatiecentrum Mensenhandel (Comensha) geconcludeerd kunnen worden dat gedwongen huwelijken steeds meer voorkomen. En uit politierapportages van incidenten, casuïstiek uit de hulpverlening en kwalitatief onderzoek blijkt dat huwelijksdwang zeker niet incidenteel voorkomt.

In een studie over de partnerkeuze van Turken en Marokkanen (Sterckx en Bouw, 2005) wordt geschat dat 70% van de Turkse en 60% van de Marokkaanse jongeren een

3. Kwalitatief onderzoek

huwelijk aangaan met een partner uit het land van herkomst. Een deel van die huwelijken zal min of meer gedwongen plaatsgevonden hebben, is de inschatting. Uit onderzoek van De Koning en Bartels (2005) onder Marokkaanse, Turkse en Hindoestaanse Nederlanders komt naar voren dat jongeren soms grote druk ervaren om te trouwen met een specifieke kandidaat van de ouders en dat zij uit loyaliteit aan hun ouders geen nee (durven) zeggen.

Storms en Bartels (2008) deden kwalitatief onderzoek onder de Turkse, Marokkaanse, Koerdische, Hindoestaanse, Pakistaanse, Afghaanse en Somalische gemeenschap in Amsterdam. Steeds meer jongeren kiezen zelf een partner. Ook al wordt de partnerkeuze gemaakt via de ogen van de ouders. Onder Koerden, Hindoestanen en Pakistani is het onderwerp partnerkeuze en huwelijksdwang in beweging, maar gearrangeerde huwelijken zijn nog steeds de norm. Hoger opgeleiden en degenen die economisch zelfstandig zijn, willen en kunnen zich hiertegen met enig succes verweren. De discussie over partnerkeuze is nog het minst op gang gekomen binnen de Afghaanse gemeenschap. Alle respondenten gaven aan een gedwongen huwelijk af te keuren. Wat zij onder dwang verstaan blijft echter onduidelijk in het onderzoek.

Jongeren verzetten zich vaker als een keuze wordt opgedrongen. Vrije keuze wordt daarbij door jongeren uit etnische minderheden wel anders geïnterpreteerd dan door Nederlandse jongeren. Zo ervaart de eerste groep jongeren het als een vrije keuze als zij een door hun ouders goedgekeurde partner kiezen, bijvoorbeeld om de familiebanden goed te houden. De druk van de grootouders in het land van herkomst blijft een rol spelen. Uit het onderzoek komt verder naar voren dat jongeren niet altijd (duidelijk) aangeven dat ze niet willen trouwen met de door de ouders gekozen partner. Storm en Bartels denken dat ouders waarschijnlijk hun keuze minder snel zouden opleggen als jongeren duidelijk 'nee' zouden zeggen. Tot slot, veel respondenten gaven aan de strafbaarstelling van huwelijksdwang niet wenselijk te vinden, want wie wil zijn/haar eigen ouders laten vervolgen?

4. Gevolgen van huwelijksdwang

Er zijn geen recente gegevens voorhanden over de gevolgen van huwelijksdwang voor de direct betrokkenen en de kwaliteit van het (gedwongen) huwelijk. Wel zijn er sterke aanwijzingen dat culturele tradities van migranten, waaronder het arrangeren van of dwingen tot een huwelijk, riskant zijn voor met name meisjes en vrouwen. Het aantal gevallen van depressie, suïcidepogingen en suïcide (Nijhuis et al 2005) is relatief hoog onder jonge migrantenvrouwen. Uiteenlopend onderzoek naar verschijnselen als gedwongen huwelijken, suïcide(pogingen), het van huis weglopen van meisjes, conflicten tussen migrantenmeisjes en hun familie, abortus, maagdenvliesherstel, eergelateerd geweld, laten zien dat veel migrantenmeisjes en –vrouwen (nog) weinig tot geen zeggenschap hebben over hun eigen lichaam, seksualiteit en levenskeuzes, en dat dit zeker in een westers land, waar de meerderheid van de meisjes en vrouwen (meer) autonomie heeft, tot problemen leidt. Verder is het een gegeven dat veel gedwongen huwelijken worden gekenmerkt door ernstige conflicten en/of eindigen in echtscheiding. Maar of dat meer is dan in het geval van vrijwillig gesloten huwelijken, is nooit uitgezocht.

De zomervakantie is een 'risicotijd'. Vooral net voor de zomervakantie lopen veel hindoe- en moslimmeisjes weg van huis, uit angst gedwongen te worden tot een huwelijk met een partner in het land van herkomst. Als een meisje weggelopen is, kan ze doorgaans niet meer terugkeren in het gezin, de familie en de etnische gemeenschap. Sommigen

5. Redenen voor huwelijksdwang

lopen het gevaar slachtoffer te worden van geweld en hebben veilige opvang nodig. Na de zomer, zo blijkt uit buitenlands onderzoek, verschijnen veel meisjes niet meer op school. Dit moet een signaal zijn voor leerkrachten en andere professionals op school. Er kan sprake zijn van gedwongen achterlating van meisjes, in enkele gevallen ook jongens. Hiermee samenhangend kan er sprake zijn van een gedwongen huwelijk.

Huwelijkswang kan voortkomen uit niet-materiële motieven, zoals:

- de wens familiebanden te versterken (neef-nicht huwelijken bijvoorbeeld);
- uit voorzorg om de dochter of zoon te behoeden voor een verkeerde partnerkeuze;
- omdat de ouders niet durven of willen ingaan tegen de sociale druk uit de eigen etnische gemeenschap;
- uit de overtuiging dat vastgehouden moet worden aan oude tradities zoals het tegen elke prijs beschermen van de familie-eer;
- om trouwen buiten de eigen sociale, etnische of religieuze groep te voorkomen;
- uit afkeuring van het hedendaagse westerse model van vrije partnerkeuze en seksuele vrijheid buiten het huwelijk;
- om ongewenst (seksueel) gedrag zoals seks voor het huwelijk, homoseksualiteit, een westerse leefstijl, te voorkómen of te corrigeren.

De dwang kan ook voortkomen uit economische belangen, zoals:

- behoud of vergroting van het familiekapitaal;
- versterking van het sociaaleconomische netwerk;
- het verkrijgen van een verblijfsvergunning voor de partner uit het herkomstland. Dit omdat een huwelijk met een bepaalde partner het statusverlies van het gezin door migratie naar Nederland, en hun marginale migrantenbestaan hier, enigszins goed zou kunnen maken.

Juist de migratiecontext maakt dat huwelijksdwang in Nederland vaker kan voorkomen of sterker kan zijn dan in het herkomstland van de ouders. Het is een bekend gegeven dat door het marginale migrantenbestaan in tijden van xenofobie, migrantenouders sterker vasthouden aan traditionele praktijken dan ouders in het herkomstland. Hoe strakker de familiestructuur en hoe sterker de traditionele waarden en normen in het migrantenbestaan, hoe groter de druk op meisjes/vrouwen en jongens/mannen. Deze sociale druk gaat altijd gepaard met inperking van de individuele bewegings- en keuzevrijheid.

6. Nederlands beleid tegen huwelijksdwang

De aanpak van huwelijksdwang is in 2006 opgenomen in het overheidsprogramma van het Programmabureau van Eergerelateerd Geweld. Dit is een gezamenlijk departement van de ministeries van Justitie, VWS, OC&W, VROM en BZK.

Huwelijkswang is op zich niet strafbaar in Nederland, maar wel als het een vorm is van huiselijk geweld en/of eergerelateerd geweld. Wat betreft beleid is in Nederland sprake van beleidsontwikkeling en wordt er vanuit Het Programmabureau gewerkt aan een integraal beleid. Er is op een toenemend aantal plaatsen deskundigheid en opvang- en hulpaanbod voor slachtoffers ontwikkeld.

Adviezen van de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ)

De beleidsontwikkeling is gestart in 2004. Het kabinet vraagt dan aan Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ) om advies. In 2005 verschijnt dat advies, getiteld *Tot*

1. Het adviesrapport is mede gebaseerd op twee voorstudies, een sociaal wetenschappelijk onderzoek en een juridisch onderzoek, respectievelijk voorstudie nr. 9 van augustus 2005, getiteld *Over het huwelijk gesproken: partnerkeuze en gedwongen huwelijken onder Marokkaanse, Turkse en Hindoestaanse Nederlanders*, verricht door drs. Martijn de Koning en dr. Edien Bartels van de Vrije Universiteit Amsterdam en voorstudie nr 8 van mei 2005, *Over juridische aspecten van gedwongen huwelijken*, verricht door Mr. Guus E. Schmidt, T.M.C. Asser Institute.

2. Voortgangsrapportage
Programma Eergerelateerd
Geweld, 5442282/06/27
september 2006

*het huwelijk gedwongen*¹, een advies over preventieve, correctieve en repressieve maatregelen ter voorkoming van huwelijksdwang. Het jaar daarop verschijnt nog een tweede advies van de ACVZ, getiteld *Eerste Hulp bij Huwelijksdwang*, een uitwerking van het eerste advies.

Het eerste advies (*Tot het huwelijk gedwongen*) leidt er toe dat de problematiek van huwelijksdwang opgenomen wordt in het overheidsprogramma van het Programmabureau Eergerelateerd Geweld van de ministeries van Justitie, VWS, OCW, VROM en BZK. Het tweede advies (*Eerste Hulp bij Huwelijksdwang*) bevat een uitvoeringsplan. Elementen zijn: selectie van een in Nederland toepasbaar model, op basis van 'best practices' en geïdentificeerde succesfactoren; een inventarisatie van de organisaties die een rol hebben in de aanpak van huwelijksdwang; aanbevolen acties, en een opzet voor het monitoren van de kwaliteit van de aanpak; mogelijkheden voor Nederlandse vertegenwoordigers in de risicolanden om veilige opvang voor slachtoffers van huwelijksdwang daar te ondersteunen en/of te organiseren.

Wat is er gebeurd met de adviezen van ACVZ?

Het Programmabureau Eergerelateerd Geweld² reageert in 2006 als volgt op de adviezen:

- Huwelijksdwang zal als mogelijke factor bij eergerelateerd geweld meegenomen worden in de registratie van eergerelateerd geweld.
- Middels het interdepartementale programma huiselijk geweld wordt een ketenaanpak bevorderd die ook relevant is voor de aanpak van huwelijksdwang.
- Vanwege de geringe omvang van het probleem huwelijksdwang, is de keuze voor aansluiting bij de structuur rond huiselijk geweld een logische keuze.
- De staatssecretaris van VWS zal de centrumgemeenten vrouwenopvang / aanpak huiselijk geweld attenderen op de adviezen van de ACVZ.
- In 2009 wordt de Wmo geëvalueerd, daarin zal ook meegenomen worden in hoeverre gemeenten beleid hebben ten aanzien van huiselijk geweld, eergerelateerd geweld en huwelijksdwang.
- Verdere aanpassing van het inburgeringsexamen op het punt van de Nederlandse houding tegenover huwelijksdwang, is overbodig.
- Er is geen aanknopingspunt om een veilige opvang voor slachtoffers van huwelijksdwang in herkomstlanden te ondersteunen en/of organiseren.
- Het is nog te vroeg om een keuze te maken voor één instituut (MOVISIE) om het uitvoeringsplan te coördineren.

Sinds de adviezen van de ACVZ uitkwamen, pleiten verschillende fracties in de Tweede Kamer voor een verbod op gedwongen huwelijken. Sinds november 2009 wil de meerderheid van de Tweede Kamer opnieuw een wettelijk verbod op huwelijksdwang. Een juridisch onderzoek in 2005, verricht in opdracht van de ACVZ, laat echter zien dat een wettelijk verbod niet direct voor de hand ligt. Huwelijksdwang is zeer moeilijk aantoonbaar, en strafbaarstelling brengt het risico met zich mee dat slachtoffers zich niet melden uit angst voor represailles tegen hun ouders. Desondanks heeft de Minister van Justitie in een spoeddebat, juli 2007, toegezegd de mogelijkheden te onderzoeken om strafrechtelijk of anderszins tegen huwelijksdwang op te treden en hierbij ook te verkennen hoe andere landen (Frankrijk, Duitsland, Engeland, Zwitserland en België) dat doen.

Het Programmabureau Eergerelateerd Geweld heeft daartoe twee studies laten verrichten: een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland

7. Preventie en bestrijding van huwelijksdwang- lokale en nationale initiatieven

(Cornelissens et al, 2009) en een internationale verkenning (Ratia en Walter, 2009). Verder werkt het Programmabureau aan een integraal beleid in samenwerking met diverse maatschappelijke organisaties en koepelorganisaties van migranten. Alle betrokkenen hebben de overtuiging dat in de aanpak van huwelijksdwang het accent moet liggen op preventie, vroege signalering van (dreigende) huwelijksdwang en ondersteuning van slachtoffers.

Voormalige minister Vogelaar (Wonen, Wijken en Integratie) was positief over het voorstel van Tweede Kamerlid Arib van de PvdA om een meldpunt op te richten waar scholen de absentie van allochtone meisjes kunnen melden die (wellicht) vanwege huwelijksdwang niet zijn teruggekeerd van schoolvakanties. Bij het meldpunt moeten scholen, verenigingen en andere instanties ook informatie kunnen krijgen om te voorkomen dat allochtone meisjes worden achtergelaten of uitgehuwelijkt. En het meldpunt moet meisjes wijzen op een verklaring die ze kunnen tekenen als zij het risico lopen uitgehuwelijkt of achtergelaten te worden. De gemeente Rotterdam gebruikt die verklaringen, maar de wettelijke status ontbreekt. Vogelaar wilde samen met betrokken ministers overleggen over hoe het meldpunt er uit moest gaan zien. De minister overwoog ook een algemeen telefoonnummer in te stellen dat meisjes kunnen bellen als ze in hun land van herkomst zijn achtergelaten. In november 2009 komt Tweede Kamerlid Arib met een actieplan Huwelijksdwang en Achterlating.

Landelijke campagne Huwelijksdwang en Achterlating

Ministerie van Justitie is in juni 2009 een landelijke voorlichtingsactie gestart. Via www.achterlating.hyves.nl, het Schoolmagazine en ROCmagazine, via filmpjes op YouTube en website van diverse organisaties zijn telefoonnummers van 5 steunpunten Huiselijk Geweld (o.a. Rotterdam, Amsterdam, Almelo) bekend gemaakt. Ook is langs die kanalen het noodplan achterlating beschikbaar gemaakt. De voorlichtingscampagne is in samenwerking met Gemeente Rotterdam, koepel-organisaties van migranten- en vluchtelingenorganisaties (SMN, IOT en VON), de Stichting Steun Remigranten en MOVISIE. Onderdeel van deze campagne is de aanpak van GGD Rotterdam waarin leerplichtige jongeren gevraagd een contract kunnen ondertekenen bij angst voor achterlating en huwelijksdwang. Verder zijn in Rotterdam diverse voorlichtingsacties ondernomen en zijn leerplichtambtenaren ingeschakeld als meisjes na de zomer wegblijven.

Landelijke conferentie aanpak Huwelijksdwang

MOVISIE en De Vrije Universiteit hebben in november 2008 de landelijke conferentie over gedwongen huwelijken georganiseerd. Deze conferentie in Amsterdam vond plaats in het kader van het EU Daphne project *Active Against Forced Marriage*. Centraal in dit project staat de uitwisseling van kennis, good practices en overheidsbeleid door het organiseren en bezoeken van diverse conferenties. Deelnemende landen zijn Groot-Brittannië, Zweden, Duitsland, Zwitserland, Turkije en Nederland. Dit Europees project is afgesloten in 2009 met een conferentie in Brussel en een gezamenlijk rapport over de aanpak van huwelijksdwang. Sinds de landelijke conferentie zijn diverse producten ontwikkeld zoals beleidsaanbevelingen, website, factsheet en dergelijke. Alle producten staan op www.movisie.nl/huwelijksdwang.

Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond (SPIOR)

SPIOR is de overkoepelende organisatie van 58 moskeeën en andere islamitische organisaties in Rotterdam en omstreken. SPIOR richt zich op het bevorderen van de participatie van moslims in de Nederlandse samenleving. Daartoe ontwikkelt de organisatie projecten en activiteiten zoals educatie, toeleiding naar werk, empowerment en vrouwenemancipatie. Een van de problemen die SPIOR aanpakt, is huwelijksdwang. De organi-

8. Europees beleid tegen huwelijksdwang

satie is een project gestart, gericht op preventie van huwelijksdwang door voorlichting en bewustwording in islamitische gemeenschappen.

In de benadering van SPIOR wordt de islamitische identiteit ingezet, door de islamitische gemeenschap te informeren dat het gedwongen huwelijk verboden is in de Islam. Een huwelijk is alleen geldig volgens de Islam als zowel man als vrouw hierin uit vrije wil toestemmen. Verder propageert SPIOR dat man en vrouw elkaar moeten leren kennen voordat er besloten wordt tot een huwelijk. Een ander belangrijk aspect van de benadering van SPIOR is dat de gehele etnische gemeenschap betrokken wordt, inclusief imams en leerkrachten.

In 2004-2005 implementeerde SPIOR het project *Het recht van de vrouw ligt in haar eigen hand*. In de projectperiode werd een conferentie voor moslimmeisjes georganiseerd waaraan 125 deelnemers van over de hele wereld deelnamen, en tien bijeenkomsten voor ouders met meer dan 600 deelnemers. Gebaseerd op deze resultaten startte SPIOR in september 2006 een nieuw project, getiteld *Hand in hand tegen huwelijksdwang*, gericht op moslimjongens en -jongens en meisjes samen. Ook zijn weer discussiebijeenkomsten georganiseerd voor ouders en bijeenkomsten voor ouders en jongeren samen. Het project zal afgesloten worden met een conferentie voor professionals die in hun werk te maken hebben met huwelijksdwang.

Stichting Steun Remigranten (SSR)

De in Marokko en Nederland werkende Stichting Steun Remigranten (SSR) ondersteunt Marokkaanse vrouwen en meisjes die dreigen slachtoffer te worden van huwelijksdwang. De organisatie helpt ook Marokkaans-Nederlandse vrouwen en kinderen die door de echtgenoot/vader achtergelaten zijn in Marokko, zonder paspoort, verblijfsvergunning en geld. Slachtoffer van huwelijksdwang of achterlating, meestal tijdens een vakantie in het land van herkomst, kunnen via de helpdesk van de SSR telefonisch, schriftelijk of in persoon, hulp krijgen van een advocaat of maatschappelijk werker bij opvang, terugkeer naar Nederland e.d.

Daarnaast geeft SSR voorlichting aan Marokkaanse vrouwen over de Marokkaanse familiewetgeving. Ook heeft SSR een netwerk opgezet van advocaten, activisten en maatschappelijk werkers die vanuit 'vrouwenrechtenperspectief' met Marokkaanse vrouwen en kinderen werken. Het netwerk komt tweemaal per jaar bijeen in Nederland of Marokko. De combinatie van het netwerk en de helpdesk in Marokko en Nederland zorgt voor een sluitende ondersteuning van slachtoffers van huwelijksdwang en 'achtergelaten' vrouwen en kinderen.

In verschillende Europese landen (o.a. Groot-Brittannië, Zweden, Duitsland en Turkije) zijn juridische maatregelen genomen, specifiek ten aanzien van huwelijksdwang. Soms is er zelfs sprake van een integrale aanpak (juridische/politieaanpak, preventie, hulpverlening).

Groot-Brittannië

Groot-Brittannië heeft een wet en een speciale 'Forced Marriage Unit' tegen huwelijksdwang. De regering besloot huwelijksdwang niet een misdrijf te maken uit angst dat slachtoffers dan niet naar buiten zouden durven komen met hun probleem. In plaats daarvan is gekozen voor een wet waarbij burgerlijke oplossingen aangeboden worden om slachtoffers te beschermen, de zogenoemde Forced Marriage (Civil Protection) Act. De wet treedt op 25 november 2008 in werking en houdt het volgende in:

- De rechter kan een 'beschermingsmaatregel gedwongen huwelijk' (Forced Marriage Protection Order) uitvaardigen om te verhinderen dat een voorgenomen gedwongen huwelijk plaats gaat vinden.
- Als een gedwongen huwelijk al plaatsgevonden heeft, kan de rechter maatregelen

treffen om het slachtoffer te beschermen en haar of hem weg te halen uit de situatie.

- De rechter kan een bevel tot arrestatie toevoegen aan de maatregelen als er geweld gebruikt wordt tegenover het slachtoffer of als daarmee bedreigd wordt.

De wet vormt een aanvulling op het bestaande civiele recht, waar slachtoffers van huwelijksdwang een beroep op kunnen doen in de vorm het eisen van vernietiging van het huwelijk e.d. Groot-Brittannië heeft daarnaast een zogenoemde 'forced marriage unit' opgezet, een gezamenlijke initiatief van de ministeries van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken. De unit werd in januari 2005 officieel gepresenteerd, en bestaat uit 7 stafmedewerkers. De medewerkers geven informatie en ondersteuning aan slachtoffers, relevante derden en professionals, en behandelen ook gevallen van huwelijksdwang. Er zijn al diverse aanpakken ontwikkeld en uitgegeven in de vorm van handboeken voor de politie, het onderwijs en het maatschappelijk werk. Het meeste effect wordt verwacht van preventie. In speciale gevallen worden slachtoffers die door de partner tijdens een vakantie in het land van herkomst daar zijn achtergelaten, teruggehaald naar Groot Brittannië. Daarnaast wordt aan agendering gedaan en aan bewustwording, waarbij samengewerkt wordt met maatschappelijke organisaties en de media.

Oostenrijk

De Oostenrijkse organisatie 'Orient Express' richt zich specifiek op het uitbannen van het verschijnsel gedwongen huwelijk. Het aanbod omvat een multicultureel hulp- en servicecentrum voor vrouwen en een scholings- en trainingsaanbod. De cliënten die bijgestaan worden, zijn vooral migranten en hun verwanten uit Turkije en andere landen uit de Arabisch sprekende regio. 'Orient Express' is gespecialiseerd in het aanpakken van huwelijksdwang door preventie, informatieverstrekking en bewustwording. Een voorbeeld zijn de schoolworkshops die gehouden worden om potentiële slachtoffers op het spoor te komen. In 2005 and 2006 is 60 tot 70% van de potentiële slachtoffers bereikt door het schoolproject van 'Orient Express'.

Noorwegen

Aanpak van huwelijksdwang staat hoog op de overheidsagenda in Noorwegen. Er is een Actieplan Aanpak Huwelijksdwang (2008-2011) dat gecoördineerd wordt door het ministerie van 'Children and Equality'.

Het uitgangspunt is een brede benadering: concrete (wettelijke) maatregelen tegen gedwongen huwelijken, maar ook een beleid van gelijkheid en sociale insluiting.

Het actieplan heeft zes doelen:

- Het wettelijk verbod op gedwongen huwelijken dient effectief toegepast te worden.
- Gedwongen huwelijken moeten worden voorkomen.
- Expertise and coördinatie dienen bevorderd te worden.
- Hulp moet effectief en snel beschikbaar zijn.
- Er wordt meer internationaal samengewerkt.
- Kennis en onderzoek worden bevorderd.

Politie, justitie en maatschappelijke organisaties zoals scholen en migrantenorganisaties hebben een cruciale rol in de aanpak. De belangrijkste doelgroepen zijn jongeren en homoseksuelen

Turkije

Uit onderzoek naar huwelijksdwang in Oost- en Zuidoost-Turkije, in 1996, kwam naar voren dat 51% van de vrouwen tegen hun wil getrouwd zijn en dat van deze groep 51.6% hun echtgenoot niet had ontmoet voor het huwelijk. Sindsdien is er wel wat ver-

anderd. Dankzij de inspanningen van met name de vrouwenbeweging zijn er verschillende belangrijke wetwijzigingen doorgevoerd in de laatste tien jaar. De huwelijksleeftijd voor meisjes is verhoogd van 15 naar 17 jaar en bij de hervorming van het wetboek van strafrecht in 2001 zijn alle voorzieningen verwijderd die het gedwongen huwelijk legitimeerden, zoals strafvermindering voor verkrachters als die met het verkrachte meisje trouwden.

Desondanks toont recent onderzoek door Amnesty International en de Speciale VN-rapporteur over Geweld tegen Vrouwen aan dat gedwongen en te vroege huwelijken nog steeds veel voorkomen. Een van de actiefste NGO's op het gebied van preventie en aanpak van huwelijksdwang is Women for women's rights (WWHR) – New Ways. Deze non-gouvernementele vrouwenorganisatie werd opgericht in 1993 met als doel: de bevordering van de mensenrechten van vrouwen, met name in Turkije. In de 15 jaar dat deze organisatie nu bestaat, is door middel van actie voeren, lobbyen en het voeren van campagnes, een belangrijke bijdrage geleverd aan verschillende wetsherzieningen in Turkije. Zoals een wet tegen geweld, een wet voor gelijke rechten voor de wet, en meest recent, de herziening van het strafrecht inzake de criminalisering van huiselijk en seksueel geweld en de bescherming van reproductieve en seksuele rechten.

WWHR – New Ways houdt zich vanaf 1995 ook bezig met de implementatie van het *Human Rights Education Program for Women (HREP)* in heel Turkije. Dit programma is een van de meest gebruikte en complete officiële mensenrechten- onderwijsprogramma's in de wereld, waarin vrouwen bewust worden gemaakt van geweld tegen hen, en weerbaarder worden tegen vormen van geweld zoals huwelijksdwang.

9. Een casus

Een Engelse casus om het werk van de Forced Marriage Unit te illustreren:

Op maandag nam Kevin, 23, contact op met de FMU omdat hij zich zorgen maakte over zijn vriendin Sameena van 19. Volgens Kevin was Sameena meegenomen naar Pakistan toen haar ouders er achter waren gekomen dat ze een relatie met hem had. Hij wist vanaf het begin dat ze de relatie met hem, een blanke jongen, niet goedkeurde. Maar hij had nooit gedacht dat ze Sameena naar een ander land zouden brengen.

Hij vertelde dat Sameena's ouders haar hadden laten geloven dat ze een ziek familielid op gingen zoeken. Volgens hem was vóór vertrek haar paspoort afgenomen. Nu maakte hij zich zorgen dat ze daar gedwongen zou worden te trouwen. Hij was extra bezorgd omdat Sameena een geschiedenis van depressies en zelfverwonding had. Ze had de diagnose schizofreen en slikte daar medicijnen voor. Hij was tevens bang dat Sameena wel eens zwanger kon zijn. Helaas wist hij niet waar Sameena in Pakistan verbleef, noch had hij een telefoonnummer. Hij wist alleen dat het een klein dorpje in de omgeving van Mirpur was, drie uur rijden van Islamabad. Wat hij ook wist, was de naam van de vader van Sameena, die zaken deed in die regio en er een huis had. Na het gesprek met Kevin kon de FMU bevestigen dat Sameena Brits staatsburger is. Er werd contact opgenomen met de Britse ambassade in Islamabad. Deze wist te achterhalen waar precies het huis stond (Mirpur). Gezien de ernst van de situatie besloot de ambassade dat er een bezoek gebracht zou worden aan Sameena. De ambassade diende een verzoek in bij de politie van Mirpur om mee te rijden tijdens het controlerende bezoek. >

> Dit verzoek werd ingewilligd. Op een maandagmiddag kwamen aan in Mirpur City: een chauffeur, de teamleider van het ondersteuningsteam uit Engeland en een lokaal lid van het team dat de taal (Urdu) sprak. In de auto lagen een satelliettelefoon, camera, EHBO-does, drinkwater, zakdoekjes en papieren zakjes. Het dossier over de zaak met alle informatie was ook mee.

Onder politiebegeleiding arriveerde het team bij het huis. De vader deed de deur open en gaf het team toestemming om naar binnen te gaan en zijn dochter te zien. De politie bleef buiten toen het team naar binnen ging. Er werd gesproken met Sameena. In een aparte kamer, zodat ze vrijuit kon spreken. Ze vertelde dat ze inderdaad zwanger was geweest van Kevin maar dat ze gedwongen abortus had

moeten plegen in een louche praktijk. Haar huwelijk stond gepland voor aankomende vrijdag. Ze zou trouwen met haar vaders twintig jaar oudere neef. Wegens de gebrekkige medische voorzieningen had ze niet de haar voorgeschreven medicatie voor haar schizofrenie kunnen krijgen en had ze verschillende paniekaanvallen gehad. Ze was bang om te trouwen en wilde met de mensen van de ambassade mee.

Omdat Sameena bang was voor wat haar vader zou doen als ze met het team mee zou gaan, werd afgesproken dat ze haar over een uur op een plaatselijke markt zouden treffen. Toen het team vertrok, zei Sameena hardop dat ze het prima had in Pakistan en zeker niet onder dwang ging trouwen. Een uur later ontmoette ze het team op de markt en ging met hen mee terug naar Islamabad. Terwijl ze onderweg waren naar Islamabad, regelde het team een bed bij de locale opvang, die deels gefinancierd wordt door de ambassade. De arts aldaar kon Sameena helpen de effecten van de abortus te boven te komen en haar de juiste medicijnen voor haar schizofrenie te bezorgen. De opvang bood ook geestelijke steun en begeleiding.

Vervolgens ging de ambassade aan de slag om haar terugreis naar Engeland te regelen. Omdat Sameena haar paspoort niet bij zich had, werd een noodpaspoort aangevraagd. Met geld van Kevin werd een ticket gekocht. Deze had ook aangegeven dat hij Sameena kon onderhouden en woonruimte voor haar had. De ambassade regelde dat Sameena opgevangen werd door maatschappelijk werkers die haar zouden begeleiden tot Kevin het over zou nemen.

(BRON: FMU, Londen, vertaald door MOVISIE)

10. Bronnen en aanbevolen literatuur

Bronnen

Cornelissens, A. et al(2009)

Huwelijksdwang. Een verbintenis voor het leven? Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland.

Arnhem: Beke reeks.

Hooghiemstra, E. (2003)

Trouwen over de grens. Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland. Den Haag: SCP.

Auteurs: Ratia, E en Walter, A. (2009)

Internationale verkenning gedwongen huwelijken. Een literatuur- en bronnenonderzoek

naar wettelijke maatregelen, beleid en publieke debatten in België, Frankrijk, Duitsland, Verenigd Koninkrijk en Zwitserland.

Nijmegen: WODC, Radboud Universiteit Nijmegen, Sectie Culturele Antropologie en Ontwikkelingsstudies

Sterckx, L. en C. Bouw (1995)

Liefde op maat. Partnerkeuze van Marokkaanse en Turkse jongeren.

Amsterdam: Het Spinhuis.

Storms, O. en E. Bartels (2008)

De keuze van een huwelijkspartner: onderzoek naar partnerkeuze onder nieuwe Amsterdammers. Vrije Universiteit, Amsterdam.

Websites:

www.movisie.nl/huwelijksdwang

www.wwhr.org van Women for Women's Human Rights (WWHR) – New Ways

Rapporten van Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ)

Over het huwelijk gesproken: partnerkeuze en gedwongen huwelijken bij Marokkaanse, Turkse en Hindoestaanse Nederlanders. Een advies over preventieve, correctieve en repressieve maatregelen ter voorkoming van huwelijksdwang. (2005) *Eerste Hulp bij huwelijksdwang.* Een uitvoeringsplan dat inzet op signalering, preventie en hulpverlening. (2006)

Rapport EU Daphne project Active Against Forced Marriages. Hamburg (2009)

Aanbevolen literatuur

Brouwer, L. (1997)

Meiden met lef. Marokkaanse en Turkse wegloopsters. Amsterdam:

Vrije Universiteit Amsterdam.

Nijhuis et al (2005)

Aan de Grenzen. Suïcidaal gedrag onder allochtone meisjes en jonge vrouwen. Gemeente Den Haag

Yerden, I. (2001)

Ik bepaal mijn eigen lot. Turkse meisjes in conflict situaties.

Amsterdam: Het Spinhuis

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

mantelzorg

kwetsbare groepen

vrijwillige inzet

huiselijk en seksueel geweld

leefbaarheid